

TƯ VẤN KHỞI NGHIỆP CHO HỌC SINH TRUNG HỌC PHỔ THÔNG DƯỚI GÓC NHÌN LÝ LUẬN

Hoàng Trung Học¹

Tóm tắt. Bối cảnh đổi mới giáo dục và những tác động của cuộc cách mạng công nghiệp 4.0 đang đặt ra yêu cầu mới về cách tiếp cận hoạt động hướng nghiệp trong nhà trường phổ thông. Hướng nghiệp trong bối cảnh hiện nay cần được nhìn nhận theo tư duy mới: hướng nghiệp không chỉ để tìm kiếm việc làm sau học nghề, mà hướng nghiệp hướng tới mục tiêu cao hơn: tạo ra việc làm và làm chủ. Bài báo tập trung phân tích cách tiếp cận lý luận vấn đề tư vấn khởi nghiệp, giáo dục khởi nghiệp theo tư duy mới, nhằm đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục trong bối cảnh tác động của cách mạng công nghiệp 4.0. Trên nền tảng lý luận về hướng nghiệp, khởi nghiệp, tham vấn, tư vấn, bản chất của tư vấn khởi nghiệp cho học sinh phổ thông là một bộ phận của hoạt động hướng nghiệp trong nhà trường, hướng đến mục tiêu hỗ trợ học sinh phát hiện và phát triển tối đa những phẩm chất, năng lực và ý tưởng kinh doanh, giúp các em có thể bắt đầu khởi nghiệp và kinh doanh thành công sau khi hoàn thành chương trình giáo dục phổ thông, thậm chí thực hành kinh doanh ngay khi còn là học sinh.

Từ khóa: đổi mới giáo dục; cách mạng công nghiệp 4.0; tham vấn; tư vấn; tư vấn khởi nghiệp; giáo dục khởi nghiệp; tư vấn khởi nghiệp cho học sinh phổ thông.

1. Đặt vấn đề

Nghề nghiệp, công việc tạo dựng cơ sở vững chắc trong các hoạt động xã hội, để mỗi người đều trở nên có ích. Dưới góc độ này, chọn đúng nghề, khởi nghiệp thành công có ý nghĩa đặc biệt quan trọng.

Với học sinh, thanh niên, việc tự tìm hiểu mình, xác định được ngành học phù hợp, bồi đắp được phẩm chất và năng lực kinh doanh, tìm kiếm được cơ hội phát triển sự nghiệp có ý nghĩa lớn trong quá trình trưởng thành. Để đạt được sự thành công, mỗi cá nhân phải được hướng nghiệp, tư vấn khởi nghiệp ngay từ lúc còn nhỏ. Đây là công việc của gia đình, nhà trường và toàn thể xã hội. Ở phương diện cá nhân, mỗi người cần phải có mục tiêu, định hướng rõ ràng về nghề nghiệp và công việc sẽ đảm nhận trong tương lai. Trong quyết định quan trọng này, họ cần được hỗ trợ và tham chiếu ý kiến của những người có kinh nghiệm hơn. Tuy nhiên, nhiều nghiên cứu trong lĩnh vực hướng nghiệp, khởi nghiệp ở học sinh Việt Nam cho thấy, tỉ lệ sinh viên thất nghiệp khá cao; khái niệm khởi nghiệp còn xa lạ trong thực tiễn nhà trường. Công tác hướng nghiệp, đặc biệt là tư vấn khởi nghiệp cho học sinh còn nhiều điểm đáng bàn ở cả phương diện lý luận và thực tiễn.

Khảo sát năm 2011 do trường Đại học khoa học xã hội và nhân văn tiến hành với 3.000 sinh viên đã tốt nghiệp cho thấy, 70% sinh viên chưa có định hướng cụ thể sau khi tốt nghiệp. Các nghiên cứu khác cũng chỉ ra, tỷ lệ học sinh chọn sai ngành học chiếm khoảng 60%; chỉ có 5% học sinh có hiểu biết về ngành học đã chọn; 75% học sinh thiếu hiểu biết về nghề nghiệp mà họ đang theo học.

Tình trạng chọn sai nghề, không được hướng nghiệp, hỗ trợ tìm việc làm đúng dẫn đến một hệ quả tất yếu: hơn 50% sinh viên Việt Nam rơi vào tình thế khó khăn khi phát hiện ra ngành đang theo học không phù hợp với sở thích và năng lực cá nhân; chỉ có 30% sinh viên ra trường có việc làm đúng ngành đào tạo; 80% không có việc làm trong ba tháng; 50% thất nghiệp trong sáu tháng hoặc làm trái nghề; 30% thất nghiệp trong vòng một năm. Đây là sự lãng phí lớn về vật lực, trí lực, tài lực của đất nước.

Ngày nhận bài: 10/04/2023. Ngày nhận đăng: 21/06/2023.

¹Học viện quản lý giáo dục, Bộ giáo dục và Đào tạo

Tác giả liên hệ: Hoàng Trung Học. Địa chỉ e-mail: hoangtrunghoctgd@gmail.com

Nguyên nhân gây ra hiện tượng thanh niên thất nghiệp khá đa dạng. Tuy nhiên, để giải quyết nó, cần tập trung vào nguồn gốc quan trọng từ phương pháp tiếp cận giải quyết vấn đề. Tỷ lệ thất nghiệp cao không chỉ do công tác hướng nghiệp, chất lượng đào tạo nghề, mà còn do tư duy của cả người học, người hướng nghiệp và người đào tạo chưa phù hợp: học, đào tạo chỉ để tìm việc làm!

Muốn giảm thất nghiệp, thúc đẩy xã hội phát triển, cần mạnh dạn với tư duy mới: học, đào tạo để có năng lực sáng tạo ra công việc cho chính bản thân mình và cho xã hội.

Do đó, bên cạnh và cùng với quá trình hướng nghiệp tốt, các nhà trường cần chú trọng bồi đắp tinh thần doanh nhân, ý chí vươn lên làm giàu, tinh thần đổi mới sáng tạo cho học sinh. Đặc biệt, trong thời đại công nghiệp 4.0, một dân tộc có khát vọng lớn, là một dân tộc có tinh thần khởi nghiệp, luôn đổi mới sáng tạo, sẽ có cơ hội để trở thành một dân tộc hùng cường.

Nhận thức được vấn đề này, Chính phủ đã, đang xây dựng, hoàn thiện hành lang pháp lý và xây dựng các chính sách thúc đẩy hoạt động khởi nghiệp, đổi mới sáng tạo đối với thanh niên, học sinh. Sự ra đời của Luật Hỗ trợ doanh nghiệp nhỏ; Luật Quản lý, sử dụng tài sản công; Luật Chuyển giao công nghệ năm 2017 đã tạo điều kiện thuận lợi thúc đẩy hoạt động khởi nghiệp sáng tạo. Hoạt động khởi nghiệp được chú trọng không chỉ ở thanh niên, sinh viên mà còn được thúc đẩy ở cả học sinh Trung học phổ thông, dù mục tiêu của hoạt động khởi nghiệp ở mỗi đối tượng có khác nhau.

Riêng đối với học sinh, sinh viên, Thủ tướng chính phủ đã ra quyết định 1665/QĐ-TTg, năm 2017 về việc phê duyệt Đề án: “Hỗ trợ học sinh, sinh viên khởi nghiệp đến năm 2025”, với mục tiêu thúc đẩy tinh thần khởi nghiệp của học sinh, sinh viên và trang bị các kiến thức, kỹ năng về khởi nghiệp cho học sinh, sinh viên trong thời gian học tập tại trường phổ thông. Đề án cũng được kỳ vọng sẽ tạo môi trường thuận lợi để hỗ trợ học sinh, sinh viên hình thành và hiện thực hóa các ý tưởng, dự án khởi nghiệp, góp phần tạo việc làm cho học sinh, sinh viên sau khi tốt nghiệp [2].

Trên cơ sở đề án này, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã đề nghị các trường đại học, học viện, trường cao đẳng sư phạm và trung cấp sư phạm tập trung triển khai các nhiệm vụ cụ thể để thúc đẩy hoạt động khởi nghiệp, giáo dục khởi nghiệp và hỗ trợ khởi nghiệp cho học sinh, sinh viên. Các nhà trường giữ vai trò quan trọng trong hoạt động khởi nghiệp, cụ thể: (1) Hình thành tinh thần doanh nhân và truyền cảm hứng khởi nghiệp; (2) Cung cấp nhân lực chất lượng cao cho hoạt động khởi nghiệp; (3) Hợp tác với doanh nghiệp và nắm bắt nhu cầu thị trường hỗ trợ cho hoạt động khởi nghiệp [1].

Nếu triển khai tốt chủ trương này sẽ kích thích tinh thần doanh nhân, giúp đất nước ta có cơ hội trở thành một xã hội khởi nghiệp. Tuy nhiên, để chính sách phát huy tác dụng, thực sự đi vào cuộc sống, hoạt động khởi nghiệp cần được thực hiện ngay từ các nhà trường, cho đối tượng học sinh - những người đang trong giai đoạn định hình về nhận thức và nhân cách, được thực hiện bởi đội ngũ nhà giáo có kỹ năng tư vấn hướng nghiệp, khởi nghiệp tốt. Vì vậy, kết hợp hoạt động khởi nghiệp với hướng nghiệp, coi khởi nghiệp là một nội dung trong quá trình tư vấn hướng nghiệp, quyết liệt thực hiện ngay trong các nhà trường có ý nghĩa rất quan trọng trong việc phát triển nguồn nhân lực, khơi gợi tinh thần doanh nhân trong giới trẻ Việt Nam.

Nghiên cứu khoa học và lịch sử phát triển kinh tế - xã hội trên thế giới đã chỉ ra rằng, tinh thần doanh nhân, ý chí khởi nghiệp, mức độ tương thích giữa chất lượng nguồn nhân lực được đào tạo với yêu cầu về trình độ lao động của lực lượng sản xuất là yếu tố quyết định sự phát triển kinh tế, ổn định xã hội, phát triển đất nước. Để thúc đẩy đất nước phát triển, đào tạo nguồn nhân lực chất lượng cao, bồi dưỡng tinh thần doanh nhân, ý chí khởi nghiệp cho thế hệ trẻ được coi là những yếu tố then chốt. Vì vậy, cùng với những yêu cầu của đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục, trong bối cảnh cách mạng công nghiệp 4.0, cần đổi mới tư duy về công tác hướng nghiệp, khởi nghiệp cho học sinh. Dưới góc độ khoa học, xác lập những nền tảng lý luận và thực tiễn vững chắc để triển khai đồng bộ hoạt động hỗ trợ và tư vấn khởi nghiệp trong trường phổ thông có ý nghĩa đặc biệt quan trọng trong việc thực hiện thành công định hướng này.

2. Đổi mới giáo dục và những vấn đề đặt ra với công tác giáo dục khởi nghiệp

Trước những yêu cầu của thời đại, Đảng và Nhà nước ta đã xác định: đổi mới căn bản và toàn diện nền giáo dục nước nhà là một yêu cầu bức thiết, tất yếu. Trong lịch sử, nền giáo dục nước nhà đã trải qua nhiều lần cải cách, đổi mới. Mỗi lần cải cách, sự thay đổi thường gắn liền với những điều kiện cụ thể nhất định. Trong đổi mới giáo dục lần này, Đảng, Nhà nước ta xác định, cần tạo ra sự chuyển biến căn cơ trong cả hệ

thống giáo dục. Đây là cuộc cách mạng thực sự trong cách nghĩ, cách làm giáo dục để đáp ứng những yêu cầu mới của thực tiễn [3].

Bản chất của đổi mới giáo dục trong giai đoạn này xuất phát từ những thay đổi trong cách tiếp cận giáo dục: chuyển đổi từ cách tiếp cận nội dung sang cách tiếp cận năng lực. Cách tiếp cận mới kéo theo một loạt các thay đổi từ triết lý, mục tiêu, nội dung, phương pháp, cách thức tổ chức giáo dục cho đến chương trình, sách giáo khoa và cơ sở vật chất đi kèm. Nhà trường không chỉ là nơi truyền bá tri thức, mà quan trọng hơn là nơi tổ chức các hoạt động giáo dục theo các mục tiêu đã định. Lớp học không chỉ còn là “sân khấu” độc diễn của giáo viên mà trở thành nơi tỏa sáng của học trò. Học đường không chỉ là pháo đài tri thức, được bảo vệ nghiêm ngặt, xa rời thực tiễn mà trở thành một xã hội thu nhỏ, trong đó các hiện tượng xã hội được tái hiện một cách khoa học, có kiểm soát, từng bước giúp các công dân tương lai tập dượt, thích ứng và hình thành được những phẩm chất, năng lực phù hợp để có thể tồn tại và phát triển trong một xã hội nhiều biến động.

Những thay đổi căn bản này đặt ra yêu cầu mới trong hoạt động hướng nghiệp và tư vấn khởi nghiệp cho học sinh, đặc biệt là học sinh Trung học phổ thông. Trong các cấp học, đối với học sinh Trung học phổ thông, do hoạt động chủ đạo là hoạt động học tập – hướng nghiệp nên các hoạt động giáo dục hướng nghiệp, tư vấn khởi nghiệp có ý nghĩa đặc biệt quan trọng. Ở cấp học cuối cùng trong hệ thống giáo dục phổ thông, học sinh không chỉ học tri thức khoa học đơn thuần, mà quan trọng hơn là phải được học tập theo định hướng cụ thể để chuẩn bị cho hoạt động nghề nghiệp: học tập gắn liền với hướng nghiệp.

Hoạt động hướng nghiệp cho học sinh Trung học phổ thông được xác định là hoạt động quan trọng, hướng đến mục tiêu căn bản là định hình những giá trị, hứng thú nghề nghiệp; giúp học sinh hiểu về thế giới nghề nghiệp và có lựa chọn được nghề phù hợp. Mục tiêu này được hiện thực hóa thông qua các hình thức giáo dục hướng nghiệp, tư vấn hướng nghiệp cho học sinh.

Trong chương trình giáo dục phổ thông mới, giáo dục hướng nghiệp, tư vấn nghề nghiệp là những nội dung giáo dục quan trọng, mang tính bắt buộc trong chương trình giáo dục. Khởi nghiệp – việc khởi đầu cho hoạt động kinh doanh có thể coi là một bộ phận của hoạt động hướng nghiệp cho học sinh Trung học phổ thông, là vấn đề ít được đề cập đến trong tiếp cận giáo dục truyền thống, nhưng lại là vấn đề có ý nghĩa quan trọng trong hoạt động hướng nghiệp theo tiếp cận giáo dục mới. Đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục phổ thông đặt ra những yêu cầu mới cho hoạt động hướng nghiệp, đặc biệt là hoạt động khởi nghiệp cho học sinh Trung học phổ thông.

Thứ nhất, cần nhận thức đầy đủ về vai trò, ý nghĩa của hoạt động hướng nghiệp, khởi nghiệp cho học sinh Trung học phổ thông, coi đây là một trong những nội dung quan trọng trong nhà trường. Do tính chất đặc thù của hoạt động học tập ở học sinh Trung học phổ thông – học tập gắn liền với định hướng nghề nghiệp, học tập để chuẩn bị bước vào giai đoạn giáo dục nghề nghiệp và tham gia vào quá trình lao động sản xuất, việc hướng nghiệp, khởi nghiệp cho học sinh Trung học phổ thông có ý nghĩa đặc biệt quan trọng. Nhận thức này cần trở thành quan điểm xuyên suốt trong các mặt hoạt động của nhà trường, từ phương diện quản lý cho đến mọi hoạt động nghiệp vụ. Việc nhận thức rõ ràng về ý nghĩa của hoạt động hướng nghiệp, khởi nghiệp cho học sinh là cơ sở cho phép các đối tượng có liên quan triển khai nghiêm túc, quyết liệt hoạt động khởi nghiệp trong quá trình giáo dục học sinh Trung học phổ thông.

Chương trình giáo dục phổ thông ban hành năm 2018 chỉ rõ, “Giáo dục hướng nghiệp bao gồm toàn bộ các hoạt động của nhà trường phối hợp với gia đình và xã hội nhằm trang bị kiến thức, hình thành năng lực định hướng nghề nghiệp cho học sinh, từ đó giúp học sinh lựa chọn nghề nghiệp phù hợp với năng lực, tính cách, sở thích, quan niệm về giá trị của bản thân, phù hợp với điều kiện, hoàn cảnh của gia đình và phù hợp với nhu cầu của xã hội. Giáo dục hướng nghiệp có ý nghĩa quan trọng góp phần thực hiện mục tiêu giáo dục toàn diện và phân luồng học sinh sau trung học cơ sở và sau trung học phổ thông”. Như vậy, chương trình giáo dục phổ thông mới đặt ra vấn đề bức thiết phải hiện thực hóa những yêu cầu định hướng, giáo dục nghề nghiệp, chuẩn bị những phẩm chất và năng lực cần thiết để học sinh Trung học phổ thông chuẩn bước vào giai đoạn lao động thực thụ, trong đó có hoạt động khởi nghiệp kinh doanh.

Thứ hai, trong các hoạt động hướng nghiệp, hoạt động khởi nghiệp cần được coi là một nội dung quan trọng, cần thúc đẩy mạnh mẽ, toàn diện trong quá trình hướng nghiệp góp phần tạo nên một xã hội khởi nghiệp. Hướng nghiệp là hoạt động có nội hàm rất rộng với nhiều hình thức khác nhau, từ giáo dục hướng

nghiệp cho đến dạy nghề và tư vấn nghề. Mục tiêu của hoạt động hướng nghiệp là cung cấp thông tin về thế giới nghề nghiệp, nuôi dưỡng động cơ, thái độ phù hợp với nghề, chọn được nghề phù hợp để chuẩn bị học được nghề yêu thích và bước vào thị trường lao động. Là một bộ phận nhỏ trong các hoạt động hướng nghiệp, tư vấn khởi nghiệp cần được quan tâm đặc biệt. Việc triển khai đồng bộ, quyết liệt hoạt động khởi nghiệp ở học sinh cho phép nuôi dưỡng tinh thần doanh nhân, đam mê kinh doanh, hình thành những phẩm chất, năng lực ban đầu của những người khởi sự doanh nghiệp, góp phần hình thành một xã hội khởi nghiệp, qua đó thúc đẩy kinh tế đất nước phát triển.

Thứ ba, nội dung của hoạt động tư vấn khởi nghiệp cần coi trọng việc giáo dục, chuẩn bị những phẩm chất, năng lực ban đầu của các doanh nhân, đặc biệt là đam mê, tư duy kinh doanh. Có thể việc khởi nghiệp ở học sinh Trung học phổ thông còn rất xa với việc kinh doanh thực sự trong vai trò của các doanh nghiệp trong thị trường lao động, nhưng nhà trường phải trở thành nơi chuẩn bị những tiền đề đầu tiên cho sự thành công của một doanh nhân trong tương lai gần. Bên cạnh đó, hoạt động tư vấn khởi nghiệp cần giúp học sinh thay đổi tư duy cũ: học nghề không phải để “đi xin việc”, mà học nghề phải hướng tới vai trò của người dẫn đầu, người làm chủ: học để sáng tạo ra việc làm.

Thứ tư, bên cạnh việc giáo dục những phẩm chất, năng lực của một doanh nhân và đam mê kinh doanh, các trường Trung học phổ thông còn phải hướng đến xây dựng vườn ươm thực sự, tạo bệ phóng cho những học sinh có đam mê và khả năng khởi nghiệp. Muốn vậy, bên cạnh giáo dục khởi nghiệp, nhà trường cần xây dựng hệ sinh thái khởi nghiệp; huy động các nguồn lực hỗ trợ cho học sinh tiếp xúc, làm quen và có điều kiện thuận lợi để phát triển các ý tưởng khởi nghiệp. Điều này có nghĩa là, mỗi nhà trường phải trở thành một hệ sinh thái thuận lợi để khuyến khích, hỗ trợ, phát triển các ý tưởng khởi nghiệp và hoạt động khởi sự doanh nghiệp ở học sinh, đồng thời kết nối các nguồn lực giúp học sinh khởi nghiệp và khởi nghiệp bước đầu thành công. Nhà trường cần trở thành dung môi lý tưởng nuôi dưỡng ý tưởng khởi nghiệp ở học sinh.

Như vậy, đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục nước nhà đặt ra những yêu cầu mới đối với hoạt động hướng nghiệp, khởi nghiệp. Để đáp ứng yêu cầu mới, hoạt động hướng nghiệp cũng cần có sự thay đổi mạnh mẽ về phương pháp và cách tiếp cận. Những thay đổi trước hết cần xuất phát từ việc nhận thức đúng về vai trò của hướng nghiệp và khởi nghiệp để quyết liệt triển khai trong thực tiễn. Nhà trường cần trở thành một môi trường xã hội thu nhỏ, một hệ sinh thái thuận lợi cho hoạt động khởi nghiệp, góp phần tạo nên những công dân dám khởi nghiệp và khởi nghiệp thành công.

3. Bản chất của hoạt động tư vấn khởi nghiệp dưới góc nhìn tâm lý học, giáo dục học

Để làm rõ tiếp cận lý luận đối với hoạt động tư vấn khởi nghiệp cho học sinh Trung học phổ thông, cần làm rõ 2 khái niệm gốc: khái niệm tư vấn và khái niệm khởi nghiệp.

Liên quan chặt chẽ với khái niệm khởi nghiệp là khái niệm hướng nghiệp. Trong thực tiễn, hướng nghiệp là hoạt động nghiệp vụ đã được nhắc đến từ lâu trong các nghiên cứu tâm lý học và giáo dục học. Gần đây, khái niệm khởi nghiệp được nhắc đến cùng với hoạt động hướng nghiệp, gắn liền với các hoạt động khởi sự kinh doanh cho những học sinh, sinh viên có ý hướng chọn kinh doanh làm con đường để kiến tạo tương lai.

Khởi nghiệp là bắt đầu (khởi) một nghề nghiệp, sự nghiệp (nghề nghiệp). Khởi nghiệp theo từ điển tiếng Việt nghĩa là bắt đầu một điều gì đó mới, một thời kỳ mới. Theo nghĩa đời thường, có thể hiểu khởi nghiệp là quá trình một cá nhân có ý định và bắt đầu một công việc kinh doanh riêng, tự mình làm chủ. Như vậy, khởi nghiệp là quá trình hiện thực hóa ý tưởng kinh doanh, bao gồm cả quá trình thành lập và vận hành doanh nghiệp. Nói cách khác, bắt đầu công việc kinh doanh là khởi nghiệp, không phân biệt tính chất, sản phẩm và thị trường của sản phẩm kinh doanh. Việc sản phẩm mang ra kinh doanh dù đã có nhiều người thực hiện; ý tưởng kinh doanh dù không mới; thị trường kinh doanh dù đã có nhiều người làm... không ảnh hưởng đến tính chất của quá trình khởi nghiệp. Ở phương diện này, nhiều người đã lầm tưởng khi đồng nhất nội hàm của khái niệm khởi nghiệp với khái niệm khởi nghiệp sáng tạo (startup) [1;2].

Startup, hay khởi nghiệp đổi mới sáng tạo là quá trình khởi nghiệp gắn liền với sự sáng tạo và tính mới liên quan đến sản phẩm, phương thức và thị trường trong quá trình kinh doanh. Đây là quá trình khởi sự kinh doanh dựa trên ý tưởng sáng tạo về sản phẩm hoặc phương thức thực hiện trên thị trường mới (hoặc thị trường cũ nhưng phương thức mới), qua đó tạo ra sự gia tăng giá trị, lợi nhuận, thúc đẩy quá trình phát triển

doanh nghiệp với tốc độ cao.

Như vậy, khởi nghiệp là khái niệm rộng, bao gồm mọi quá trình khởi sự kinh doanh, trong đó có nội hàm khái niệm startup. Startup hay khởi nghiệp đổi mới sáng tạo, là khái niệm có nội hàm hẹp hơn, là một bộ phận thuộc phạm trù khởi nghiệp, dùng để chỉ quá trình kinh doanh gắn liền với ý tưởng kinh doanh sáng tạo. Theo logic hình thức, mọi quá trình khởi nghiệp đổi mới sáng tạo đều thuộc phạm trù khởi nghiệp, nhưng không phải quá trình khởi nghiệp nào cũng được gọi là startup. Startup là một trong những loại hình, cách thức mà người ta có thể lựa chọn để khởi nghiệp.

Trong thực tế, người ta thường phân chia làm ba loại hình khởi nghiệp cơ bản: khởi sự doanh nghiệp vừa và nhỏ; khởi nghiệp đổi mới sáng tạo và khởi nghiệp doanh nghiệp xã hội. Các loại hình khởi nghiệp này về cơ bản khác nhau ở các phương diện: mục đích khởi nghiệp, thị trường mục tiêu, tính mới và tốc độ tăng trưởng.

(1) Khởi nghiệp doanh nghiệp vừa và nhỏ hay còn gọi là khởi sự doanh nghiệp truyền thống là bắt đầu công việc kinh doanh đối với mặt hàng truyền thống, tính mới về sản phẩm và phương thức thực hiện kinh doanh không cao, hướng vào thị trường truyền thống, tiềm năng tăng trưởng thấp.

Doanh nghiệp vừa và nhỏ là những doanh nghiệp có quy mô nhỏ về vốn, nhân công hoặc doanh thu. Theo luật doanh nghiệp, doanh nghiệp siêu nhỏ là doanh nghiệp có số lao động không quá 10 người và tổng doanh thu/năm hoặc vốn điều lệ không quá 3 tỷ đồng.

Doanh nghiệp nhỏ trong lĩnh vực thương mại, dịch vụ có số lao động tham gia bảo hiểm xã hội bình quân năm không quá 50 người và tổng doanh thu của năm không quá 100 tỷ đồng hoặc tổng nguồn vốn không quá 50 tỷ đồng.

Doanh nghiệp có số lao động không quá 100 người, hoặc tổng doanh thu không quá 300 tỷ đồng/năm, hoặc tổng vốn điều lệ không quá 100 tỷ đồng. Trong thực tế, doanh nghiệp vừa và nhỏ còn được quy định chi tiết gắn liền với lĩnh vực kinh doanh nhất định.

(2) Khởi nghiệp đổi mới sáng tạo (hay còn được gọi là startup) là hình thức khởi nghiệp kinh doanh dựa trên cơ sở ứng dụng các thành tựu khoa học, công nghệ, mô hình kinh doanh mới, hoặc khai thác thị trường mới dựa trên công nghệ, do đó có khả năng tăng trưởng nhanh. Các doanh nghiệp này cũng thường có tham vọng lớn về thị trường và tốc độ tăng trưởng. Họ không bị bó hẹp trong phạm vi địa phương mà có xu hướng vươn tới thị trường toàn cầu hoặc khu vực dựa trên khả năng ứng dụng khoa học, công nghệ trong quá trình quản trị doanh nghiệp hoặc kinh doanh.

(3) Khởi nghiệp doanh nghiệp xã hội là loại hình khởi nghiệp kinh doanh, trong đó doanh nhân theo đuổi hai mục tiêu: mục tiêu xã hội và mục tiêu kinh tế. Mục tiêu kinh tế là nhằm đạt được những kết quả cụ thể, mang lại lợi nhuận cho doanh nhân. Bên cạnh đó, hoạt động của doanh nghiệp xã hội còn hướng tới mục tiêu song trùng là nhằm tạo ra những giá trị xã hội, có tôn chỉ phục vụ xã hội. Tại Việt Nam, doanh nghiệp xã hội phải sử dụng ít nhất 51% tổng lợi nhuận hằng năm để tái đầu tư cho các mục tiêu xã hội, hướng đến những giá trị xã hội.

Khái niệm gốc thứ hai cần phải làm rõ trước khi đưa ra tiếp cận lý luận phù hợp đối với khái niệm tư vấn khởi nghiệp là khái niệm tư vấn. Trong tâm lý học, quan hệ chặt chẽ với khái niệm tư vấn là khái niệm tham vấn. Dù còn nhiều cách hiểu khác nhau, song trong tâm lý học, khái niệm tham vấn được hiểu là sự tương tác giữa nhà tham vấn và thân chủ, trong đó, nhà tham vấn sử dụng các kỹ năng chuyên môn trợ giúp thân chủ đối mặt, đánh giá đúng đắn, khơi dậy tiềm năng để họ có thể tự giải quyết vấn đề đang gặp phải và có năng lực đối mặt, giải quyết những vấn đề tương tự nảy sinh trong tương lai [4;5].

Như vậy, khái niệm tham vấn nhấn mạnh đến sự tương tác giữa nhà tham vấn và thân chủ, qua đó thúc đẩy tiềm năng cá nhân để thân chủ tự quyết vấn đề của mình.

Gần về nội hàm với khái niệm tham vấn là khái niệm tư vấn. Tuy nhiên, mặc dù cùng là quá trình hỗ trợ tâm lý cho thân chủ trong việc giải quyết vấn đề, nhưng nội hàm của khái niệm tư vấn có những khác biệt nhất định. Sự khác biệt này thể hiện rõ cả trong mối quan hệ giữa thân chủ và người trợ giúp; trong quá trình hỗ trợ ra quyết định; trong nội dung hỗ trợ.

Trong quá trình tư vấn, mối quan hệ giữa thân chủ và chuyên gia là một quan hệ hướng vào chuyên gia. Trong đó, tri thức, kinh nghiệm, hiểu biết của chuyên gia có vai trò đặc biệt quan trọng. Trong quá trình này, chuyên gia thường là người cho lời khuyên hoặc những gợi ý mang tính định hướng, giúp thân chủ giải

quyết vấn đề. Chính vì vậy, quá trình tư vấn thường được thực hiện với những nội dung mà các giải pháp cho tình huống khó khăn thường trở nên rõ ràng, ít mang tính cá lẻ và bất định. Chính vì vậy, người ta thường tham vấn tâm lý, hôn nhân, gia đình nhưng lại tư vấn về luật pháp, y khoa, bất động sản, hay hướng nghiệp, khởi nghiệp.

Trên cơ sở đó, trong tâm lý học, một cách phổ biến, tư vấn được hiểu là quá trình hỗ trợ của chuyên gia – người có kiến thức và kinh nghiệm về một lĩnh vực nhất định cho thân chủ - người đang gặp khó khăn, có nhu cầu được hỗ trợ, trong đó chuyên gia sử dụng các kỹ năng chuyên môn, thu thập thông tin, phân tích, đưa ra định hướng hoặc lời khuyên để thân chủ giải quyết vấn đề đang phải đối mặt. Như vậy, ở phương diện này, khái niệm tư vấn gắn với khái niệm cố vấn, với đặc trưng cơ bản là quá trình hỗ trợ thông qua quá trình xin và cho lời khuyên chuyên môn [4].

Từ cách tiếp cận khái niệm hướng nghiệp, khởi nghiệp, tham vấn, tư vấn như trên, dưới góc độ tâm lý học có thể hiểu tư vấn khởi nghiệp cho học sinh là một bộ phận của hoạt động hướng nghiệp trong nhà trường phổ thông hướng đến mục tiêu hỗ trợ học sinh phát hiện và phát triển tối đa những phẩm chất, năng lực và ý tưởng kinh doanh, giúp các em có thể bắt đầu kinh doanh và kinh doanh thành công sau khi hoàn thành chương trình giáo dục phổ thông, thậm chí thực hành kinh doanh ngay khi còn là học sinh.

Như vậy, tư vấn khởi nghiệp về bản chất là quá trình hỗ trợ tâm lý và chuyên môn của nhà tư vấn cho các đối tượng có nhu cầu khởi sự kinh doanh, nhằm giúp họ đánh giá đúng, phát triển tối đa những tiềm năng của bản thân liên quan đến hoạt động kinh doanh; phát triển thành công các ý tưởng và phẩm chất, năng lực kinh doanh, hướng tới mục tiêu khởi sự doanh nghiệp và kinh doanh thành công.

Hoạt động tư vấn khởi nghiệp không chỉ được thực hiện cho học sinh, mà còn có thể dành cho tất cả các chủ thể có định hướng trở thành doanh nhân với hoạt động nghề nghiệp là kinh doanh và có nhu cầu được hỗ trợ để phát triển bản thân trong hoạt động kinh doanh. Tư vấn khởi nghiệp có thể được thực hiện bởi các chuyên gia ngoài nhà trường, các giáo viên trong nhà trường và các nhà kinh doanh thành đạt, có kinh nghiệm.

Đây là tiếp cận lý thuyết cần được chú ý trong bối cảnh đổi mới giáo dục và những tác động của cuộc cách mạng công nghệ 4.0. Cuộc cách mạng công nghệ 4.0 với đặc trưng là sự phát huy mạnh mẽ của công nghệ, cho phép các cá nhân có thể vượt qua những trở ngại truyền thống bắt nguồn từ tuổi tác và kinh nghiệm. Mặt khác, những phẩm chất và năng lực của một nhà kinh doanh không phải tự nhiên mà có, nó cần được chuẩn bị, “nuôi dưỡng” trước khi phát triển nở rộ để thu lượm được những thành công. Như vậy, việc tư vấn khởi nghiệp không nên chỉ được tiếp cận dưới phương diện của một lát cắt khởi sự kinh doanh, mà quan trọng hơn cần được tiếp cận như một quá trình chuẩn bị. Nói cách khác, tư vấn khởi nghiệp cần được đặt cạnh quá trình giáo dục khởi nghiệp.

Giáo dục khởi nghiệp là quá trình chuẩn bị những điều kiện cần thiết về phẩm chất và năng lực, đặc biệt là nuôi dưỡng ý tưởng, đam mê kinh doanh cho một cá nhân, chủ yếu được thực hiện trong hệ thống nhà trường, diễn ra trước quá trình kinh doanh thực thụ như một doanh nhân, nhằm kiến tạo những điều kiện cần thiết để cá nhân có thể trở thành một doanh nhân thành công trong một lĩnh vực kinh doanh nhất định. Tiếp cận dưới góc độ này, giáo dục khởi nghiệp là một bộ phận của quá trình hướng nghiệp trong nhà trường, cần được tiến hành song song, thường xuyên, liên tục trong suốt quá trình giáo dục phổ thông cùng với tư vấn khởi nghiệp. Điều này càng trở nên quan trọng khi chính phủ đặt mục tiêu thúc đẩy xã hội ta thành xã hội khởi nghiệp. Tinh thần doanh nhân và các phẩm chất, kỹ năng kinh doanh cần được nuôi dưỡng, hình thành ở thể hệ trẻ trong suốt quá trình học tập ngay trong ghế nhà trường. Tư vấn hướng nghiệp, giáo dục khởi nghiệp là những quá trình không thể tách rời trong quá trình đưa thể hệ trẻ tiếp cận với hoạt động kinh doanh, rèn luyện những phẩm chất, năng lực kinh doanh để có thể trở thành một doanh nhân thành đạt trong tương lai.

4. Kết luận

Kết quả tổng hợp và phân tích lý thuyết cho thấy, bối cảnh đổi mới giáo dục và những tác động của cuộc cách mạng công nghệ 4.0 đặt ra yêu cầu bức thiết phải có những cách tiếp cận, tư duy mới trong hoạt động hướng nghiệp trong nhà trường phổ thông. Hướng nghiệp trong bối cảnh hiện nay cần được nhìn nhận theo tư duy mới: hướng nghiệp không chỉ để tìm đúng nghề, tìm kiếm được việc làm sau học nghề, mà hướng

nghiệp để chuẩn bị những năng lực, phẩm chất cần thiết để phát triển tối đa tiềm năng cá nhân, qua đó tạo ra việc làm và làm chủ quá trình tổ chức lao động.

Trong bối cảnh mới, hoạt động giáo dục khởi nghiệp và tư vấn khởi nghiệp cần được nhìn nhận như những hoạt động quan trọng trong các hoạt động hướng nghiệp và giáo dục hướng nghiệp cho học sinh trong nhà trường nhằm nuôi dưỡng đam mê kinh doanh, chuẩn bị những điều kiện tâm lý cần thiết để học sinh dám khởi nghiệp và khởi sự kinh doanh thành công thậm chí ngay khi còn ngồi trên ghế nhà trường.

Từ cách tiếp cận lý thuyết các khái niệm: hướng nghiệp, khởi nghiệp, tham vấn, tư vấn, dưới góc độ tâm lý học, giáo dục học, bản chất của tư vấn khởi nghiệp cho học sinh là một bộ phận của hoạt động hướng nghiệp trong nhà trường phổ thông hướng đến mục tiêu hỗ trợ học sinh phát hiện và phát triển tối đa những phẩm chất, năng lực và ý tưởng kinh doanh, giúp các em có thể bắt đầu kinh doanh và kinh doanh thành công sau khi hoàn thành chương trình giáo dục phổ thông, thậm chí thực hành kinh doanh ngay khi còn là học sinh.

Tiếp cận này đòi hỏi phải thay đổi cách nghĩ, cách làm để tạo ra những bước đột phá trong quá trình hướng nghiệp. Tư duy mới về hoạt động hướng nghiệp chú trọng tư vấn khởi nghiệp và giáo dục khởi nghiệp cho học sinh cần được chuyển hóa trong những chương trình và hoạt động khởi nghiệp cụ thể trong nhà trường phổ thông. Cách tiếp cận này khi được triển khai nghiêm túc và đồng bộ trong nhà trường sẽ góp phần quan trọng trong chiến lược xây dựng xã hội khởi nghiệp, từ đó thúc đẩy xây dựng một Việt Nam hùng cường, văn minh và tiến bộ.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2017). Tài liệu giáo dục khởi nghiệp dành cho học sinh Trung học phổ thông (tài liệu lưu hành nội bộ).
- [2] Chính phủ (2017). Quyết định số 1665/QĐ-TTg phê duyệt Đề án “Hỗ trợ học sinh, sinh viên khởi nghiệp đến năm 2025” của Thủ tướng Chính phủ.
- [3] Đảng Cộng sản Việt Nam (2013). Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 4/11/2013 của Hội nghị lần thứ 8, Ban Chấp hành Trung ương khóa XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế.
- [4] Hoàng Trung Học (2019). Giáo trình Tham vấn học đường. Nxb Đại học Kinh tế Quốc dân.
- [5] Phạm Quang Trung (chủ biên) (2021). Tài liệu bồi dưỡng năng lực tư vấn học đường cho giáo viên phổ thông. NXB Đại học kinh tế quốc dân.

ABSTRACT

Enterprise consultancy for high school students in theory perspective

The context of educational innovation and the impacts of the industrial revolution 4.0 is posing new requirements on the approach to career guidance activities in high schools. Career guidance in the current context needs to be viewed in a new way: career guidance is not only for finding a job after an apprenticeship, but also for a higher goal: creating jobs and owning a business. The article focuses on analyzing the theoretical approach to start-up consulting and entrepreneurship education according to new thinking, in order to meet the requirements of educational innovation in the context of the impact of the industrial revolution 4.0. Based on the theoretical foundation of career guidance, entrepreneurship, counseling and consulting, the nature of entrepreneurship counseling for high school students is a part of career guidance activities in schools, aiming to support learning. Students discover and develop maximum qualities, competencies and business ideas, enabling them to start a successful business and start a business after completing their general education program, even practice business while still a student.

Keywords: *Educational innovation; industrial revolution 4.0; consultation; advise; start-up consulting; entrepreneurship education; entrepreneurship consulting for high school students.*